

na už zaniknuté zamestnanie obyvateľov vidieckych oblastí. Predstavuje teda pamiatku na kontinuálne vykonávanie tohoto remesla v obci, je tak pamiatkou techniky ale aj tradícií daného regiónu, ale pravdepodobná jedinečnosť určuje tejto technickej pamiatke aj nadregionálny význam.

Summary

The article refers to already almost forgotten handicraft – milling that was practically spread in the whole area of the country and focuses on one region and a milling machine that has been conserved till present time. It mentions the authors familiar with the problem. Author analyses a historical development of the handicraft since the Middle Ages and notices parts of the country where it was spread. It follows ownership of milling machines since the Middle Ages till nowadays. Then the milling machine is described from a technical point of view, its individual parts, functions and materials that it consists of, other types of milling machines are mentioned, given for milling various types of materials. In the end the article is concerned with a milling machine preserved till present time in specific region of Slovakia.

Author's address:

Fakulta humanitných vied UMB v Banskej Bystrici

Tajovského 40

974 01 Banská Bystrica, Slovensko

RECENZE

William Eamon: The Professors of Secrets. Mystery, Medicine, and Alchemy in Renaissance Italy. Washington, D. C., National Geographic, 2010, 368 s. ISBN 978-1-4262-0650-4

„Čtyřicet let jsem strávil na toulkách světem hledaje Velkou Medicínu“ napsal ke konci svého života Leonardo Fioravanti (1518–1588), jehož osudům je věnována recenzovaná kniha. Tento muž byl jednou z pozoruhodných postav evropské renesance, složitou osobností, takže na konci knihy se její autor ptá, zda Fioravanti byl šarlatán nebo učenec, a konstatuje, že odpověď záleží na tom, kdo tuto otázku klade. To jen naznačuje obtížnost hodnocení tohoto italského lékaře, chirurga a také alchymisty.

RECENZE

Kniha je pojednána zajímavě – tvoří ji třicet čtyři poměrně krátké, několikastránkové kapitoly, které vždy zachycují jistou epizodu ze života protagonisty díla nebo se věnují charakterizaci některých dobových reálií. Na závěr knihy je uveden seznam Fioravantiho děl a všech jejich vydání, jichž bylo 93, z toho 16 v překladu. Poznámkový aparát čítá 19 stran, bibliografie dalších 15 a knihu uzavírá poměrně podrobný rejstřík. Potud vnější stránka, kterou doplňuje řada nečíslovaných ilustrací.

Je možné předeslat, že po vnitřní stránce, obsahové, jde o vynikající dílo. Jeho autor, profesor Eamon (New Mexico State University, USA), se dlouhodobě věnuje dějinám vědy, především renesanční alchymie a medicíny na jihu Evropy, ve Španělsku a v Itálii. Z této tematiky publikoval řadu prací v odborných časopisech, a před několika lety rovněž vysoce ceněnou knihu *Science and the Secrets of Nature: Books of Secret in Medieval and Early Modern Culture* (Princeton University Press, 1994). Recenzovaná kniha na část tohoto díla podrobněji navazuje; nutno přiznat, že občas (sice výjimečně, leč nepřehlédnutelně) jsou některé pasáže v obou knihách téměř doslova stejné. Ovšem ne každý čtenář zná obě díla.

Zásluha knihy je v tom, že velmi podrobně probírá oblast do nedávné doby spíš opomíjenou, totiž *professori i secreti*, muže (žena byla mezi nimi jedna), kteří se zabývali lékařstvím a občas také alchymií, přičemž nestudovali na univerzitě žádný obor, tedy ani medicínu. Fioravanti byl z nich nejproslulejší, také díky svému dílu. Věnoval se psaní knih vycházejí z toho, že jen tak se může stát proslulým, v čemž se příliš nemýlil, a také se netajil touhou po proslulosti. Ve svých knihách zaměřených medicínsky na širší čtenářskou obec neopomínal zdůrazňovat svoje kvality jako lékaře, chirurga i výrobce léků. Tento výčet naznačuje, že se musel nutně dostat do konfliktu s doktory medicíny, tedy s těmi, kdo vystudovali tento obor na univerzitě. Navíc provokovalo i to, že vystupoval současně jako lékař i chirurg, a přitom druhá z činností byla vymezena bradýřům, lazebníkům a chirurgům, osobám, které neměly univerzitní vzdělání. Chirurgie nebyla tehdy univerzitním oborem. Ostatně výroba léků byla zas doménou lékárníků.

To vše vedlo k tomu, že Fioravanti, stejně jako další „profesoři tajemství“, byl v trvalém konfliktu s univerzitní medicínou v jeho době stále ovlivňované scholastikou. Ale – jak se autor recenzované knihy ptá – byl Fioravanti bojovníkem proti klasické medicíně? Ne tak docela, protože do jisté míry uznával její klasiky, jako byli Hippokratés, Galén či Avicenna, zdůrazňoval však, že v pozdějších dobách bylo jejich učení zkresleno. Dožadoval se, aby se medicína vrátila ke svým „jednoduchým kořenům“, které hledal na svých cestách u kořenářek, léčitelů a také chirurgů. V tomto přístupu shledáváme jistou podobu s Paracelsem, ale ten staré capacity otevřeně zavrhoval. Oba muži se však shodovali v odsuzování univerzitní medicíny, která, jak Fioravanti zdůrazňoval, zná jen teorie, ale k úspěšnému léčení je rozhodující zkušenost, experiment.

Prof. Eamon píše velmi čtivě a vykresluje život Fioravantiho na pozadí dobových politických událostí, protože šlo o období neustálých konfliktů na Apeninském poloostrově i jinde. Poukazuje také na úlohu knihtisku, jehož zavedení znamenalo hlubokou změnu ve společnosti, protože se písemné prameny staly dostupnější širšímu publiku, a nakladatelé současně začali více tisknout v národních jazycích, aby zvýšili odbyt. Zde doplníme ilustrací týkající se alchymie. Od zavedení knihtisku do roku 1800 vyšlo 4 675 titulů alchymických spisů, z toho 1 703 latinsky, 1 667 německy a zbytek v dalších evropských jazycích (italsky 223). Tato statistika současně naznačuje, že němčina byla vlivným jazykem. Autoři píšící jiným jazykem (Fioravanti italsky, latinu neznal) se jinde prosazovali obtížněji, a teprve překlady do „hlavních“ jazyků, tedy stále ještě latiny, němčiny, částečně francouzštiny a angličtiny, jim zjednávaly pověst v Evropě. Současně odklon od latiny a psaní příruček o praktickém léčení, jak to činil Fioravanti a jemu podobní, bylo skutečným trnem v oku akademické medicíně. To byl významný zdroj konfliktů.

V knize jsou zajímavá líčení lékařských procedur. Například před operací, kdy šlo o odnětí hypertrofované sleziny, přičemž zkušenému chirurgovi pomáhal tehdy mladý Fioravanti jako elév, byl pacient nejprve úředně prohlášen za mrtvého. Neméně zajímavé jsou podrobnosti o Fioravantiho lékařských názorech, vycházejících z toho, že nemoc pochází ze zkaženého žaludku, který je třeba vyčistit, což znamenalo nasazení silných dávidel a projímadel. Zde by nebylo na škodu, kdyby autor knihy více porovnal tyto drastické postupy v širším kontextu. Fioravanti měl jako oblíbený preparát *Precipitato*, velmi toxický oxid rtuťnatý, ovšem v téže době probíhala v Evropě „antimonová válka“, spor o to, zda se mají používat v medicíně sloučeniny antimonu, rovněž drastická dávidla (podrobně to uvádí např. B. T. Moran: *Andreas Libavius and the Transformation of Alchemy*. Sagamore Beach 2007). Tuto válku zmiňuje Eamon jen velmi okrajově. Při hlubším srovnání by se ukázalo, že Fioravantiho postupy, připadající nám drastické, nebyly zas tak výjimečné. O řadě Paracelsových preparátů uvedených v život v první polovině 16. století ani nemluvě. Možná by si zasloužila také rozvést kritika systému univerzitního vzdělávání, neboť kritiků byla řada, nejen Fioravanti a jiní italští „profesoři tajemství“; proslulým bojovníkem byl právě Paracelsus, ale i další osobnosti (podobněji např. A. G. Debus: *The Chemical Philosophy. Paracelsian Science and Medicine in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Vols. I/II*. New York, 1977).

Rozhodně však recenzovaná kniha přináší velmi zajímavý, v řadě momentů zcela nový pohled na svět renesanční medicíny, na konflikt mezi univerzitní scholastikou a praktiky, kteří vycházeli ze zkušenosti získané na cestách (opět podoba s Paracelsem). Jejich cestování nebývalo vždy dobrovolné; nejednou odcházeli poté, co se jejich spory s klasickými lékaři neúnosně vyhrotily. To platilo také o Fioravantim, který měl opakované potíže. V Benátkách například byl obviněn, že léčí nemaje univerzitní grád, což ho přimělo vrátit se do rodné Boloně, kde

na tehdy nejproslulejší italské univerzitě získal v padesáti letech doktorát medicíny. Dodnes se neví, jak. Na této univerzitě totiž nebyl nikdy zapsán. Tato kapitola Eamonovy knihy dnes může nejednomu čtenáři připadnout jako nadčasová.

Pozoruhodná je závěrečná část knihy, kde se popisuje Fioravantiho obhajoba před španělským *Real Tribunal del Protomedicato*, lékařským tribunálem, který ho obvinil z řady přečinů, mimo jiné z toho, že špatnou léčbou zavinil smrt pacienta, že nemůže být doktorem medicíny neznaje latinu, že si sám vyrábí léky a podává je nemocným. Originál protokolu byl zničen roku 1939 za občanské války ve Španělsku a prof. Eamonovi se poštěstilo najít jeho opis v Anglii. Fioravanti sice uspěl, ale přesto Španělsko opustil. Jeho obhajoba je dokladem již zmíněného napjatého vztahu mezi oficiální medicínou a léčiteli typu Fioravantiho, v Evropě tehdy hojnými.

Jestliže se prof. Eamon táže, kam zařadit Fioravantiho, my se můžeme tázat, kam zařadit jeho knihu? Nelze ji jednoznačně označit za monografii o významné postavě italské renesance a to navzdory bohatému poznámkovému aparátu a impresivnímu seznamu použitých pramenů. Kniha je psána místy poněkud beletristickým způsobem, což její kvality nikterak nesnižuje. Spíš naopak – velmi dobře se čte, přičemž přináší pohled na zajímavé období a na osoby, jimž dosud nebyla věnována zasloužená pozornost. Rozhodně je to kniha, která stojí nikoli za pouhé přečtení, ale za prostudování. Pokud se čtenář zajímá o tuto problematiku hlouběji, měl by začít předchozí Eamonovou knihou zmíněnou výše. Ta vytváří pozadí obrazu, z něhož v recenzovaném díle vystupuje už jen jediná klíčová postava.

VLADIMÍR KARPENKO

Jiří Pernes: Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně. (Cesta české techniky 20. stoletím). Brno, Vysoké učení technické v Brně – Nakladatelství VUTIUM, 2009, 348 s. ISBN 978-80-214-3376-2

V září 2009 uplynulo již 110 let od chvíle, kdy při svém pobytu v Klagenfurtu podepsal rakouský císař František Josef I. rozhodnutí předlitavské vlády o zřízení první české univerzity na území tehdejšího Markrabství moravského – Císařské a královské české vysoké školy technické v Brně. Při příležitosti tohoto výročí, kromě konání mnoha významných událostí, oslovilo vedení dnešního Vysokého učení technického v Brně svého dlouholetého „dvorního historika“ Jiřího Pernese, aby zpracoval dějiny od počátku až po současnost této alma mater vysokého technického školství na Moravě. A mělo šťastnou ruku, Pernes opravdu

vyličil minulé i současné děje této vysokoškolské instituce s velkou erudicí, vypravěčským uměním a mnohaletou zkušeností historika, který s VUT v Brně spolupracuje již řadu let.¹ Činil tak metodou analýzy, ve svém vyprávění postupoval chronologicky po jednotlivých historických etapách s dalším vnitřním členěním jednotlivých kapitol. Všiml si však nejen osudů školy, zajímaly jej i osudy jednotlivých osob; nejde tedy o text neosobní, konkrétní lidé v něm hrají hlavní roli. Jak z textu práce vyplývá, nebyla tato více než stoletá doba jen obdobím velkého rozmachu a úspěchů, vrcholné okamžiky školy se střídaly s periodami hlubokého úpadku, v několika dějinných momentech stála brněnská technika dokonce na pokraji hrozícího zániku.

První kapitola tvoří jakýsi úvod a zároveň vlastní text líčící Moravu jako centrum vzdělanosti již od doby středověku přes období novověkých dějin, které se zaplaly do dějin založením Collegia nordica v Olomouci v roce 1581; vyvrcholením byl vznik Moravského zemského muzea Franciscea – Landesmuseum Franciscea v roce 1817 s hodnotným sbírkotvorným a vzdělávacím programem. Většina textu se však věnuje úsilí moravských vlastenců, které směřovalo ke vzniku české vysoké školy na území Markrabství moravského. Byť na Moravě již od roku 1849 existovalo Technické učiliště v Brně, které bylo otevřeno studentům české i moravské národnosti, brzy tuto dvojjazyčnost ztratilo a stalo se ústavem výhradně německým. Pro česky hovořící veřejnost to byla škola cizí, proto usilovala o otevření české techniky. Pernes připomíná těžkosti a obstrukce, které ze strany brněnských, resp. moravských Němců vyvstaly, ale české úsilí bylo nakonec v roce 1899 korunováno úspěchem. Léta po otevření však nebyla vůbec jednoduchá, byl tu nedostatek vhodných prostor a vyučujících, přesto se však podařilo tyto těžkosti odstranit nejen postupným zvyšováním počtu pedagogů, ale i vznikem nových oborů a konečně výstavbou reprezentativní budovy školy na ulici Veveří a jejím slavnostním otevření v roce 1911. Do slibného rozjezdu školy neblaze zasáhly události první světové války, které poznamenaly nejen samotnou výuku kvůli předání budovy pro vojenské účely, ale především se projevil odchodem množství studentů a pedagogů na frontu.

První desetiletí samostatné republiky autor líčí jako dobu rozkvětu; vznikly další studijní obory, škola získala nové vynikající odborníky, pro stále se zvětšující počet studentů byly postaveny Kounicovy studentské koleje. Zároveň byla otevřena Masarykova univerzita v roce 1919. Velkým úspěchem pro českou techniku skončila Výstava soudobé kultury, která proběhla v roce 1928 na rodičím se brněnském výstavišti, kde se při její přípravě vyznamenali někteří její vyučující. Zatímco první léta budování nové republiky označuje Pernes jako dobu velkého

1 V roce 1999, tedy při příležitosti 100. výročí vzniku školy, vyšla jeho práce viz J. Pernes: *Škola pro Moravu. 100 let Vysokého učení technického v Brně*. Brno 1999.

rozmachu techniky, následující dobu do roku 1938 charakterizuje jako konec krásných časů. Na jejím začátku stála hluboká celosvětová hospodářská krize, na jejím konci nové poměry v pomnichovské republice, odbourávající vše, co by jen náznakem upomínalo na masarykovskou a benešovskou tradici. Tak se Vysoká škola technická Dra Edvarda Beneše přejmenovala na Vysoké učení technické v Brně. Jak Pernes dodává, „byla to ostuda nejen školy, symbolizovalo to ostudu celého českého národa“ (s. 89).

Německou okupaci líčí Pernes jako léta německého útlaku. Uzavřením českých vysokých škol po 17. listopadu 1939 znamenalo i skončení činnosti většiny odborů a ústavů brněnské techniky, z nichž mohly dále pokračovat jen ty, které byly nezbytné pro válečné hospodářství Třetí říše. Německá okupace se zároveň neblaze podepsala na učitelském a studentském sboru, z nichž mnozí zaplatili životem či alespoň podlomeným zdravím. Další prožili okupaci jako domácí či zahraniční odbojoví pracovníci, kteří se „v letech národního ponížení chovali opravdu statečně, jako udatní muži a nezlomení bojovníci“ (s. 112).

Poválečná, tzv. třetí republika představuje pro autora dobu zklamaných nadějí. Zároveň se však výkladem o poválečných dějinách Pernes dostává do pozice historika – znalce naší novodobé historie. Se zaujetím píše především o postupné obnově výuky školet opětovně pojmenované po Edvardu Benešovi, která se neobešla bez velkých problémů. Její příčinou byl nejen nedostatek učebního materiálu a vhodných prostor, ale i prudký nárůst posluchačů. Nespokojenost studentů nejen s těmito nedostatky nového lidově-demokratického režimu dostala průchod v demonstraci počátkem února 1946, která vešla do historie pod označením „aféra majora Šoffra“ a měla v dalším vnitropolitickém vývoji velký význam. Dobu po tzv. únorovém vítězství pracujícího lidu v roce 1948 charakterizuje autor jako období ztráty svobody a demokratických hodnot ve společnosti. Vysoké školy bez rozdílu zaměření postihly nemilosrdně řádicí tzv. akční výboje Národní fronty, které bez velkého rozmyšlení postihovaly všechny, kteří se znelíbili jejich členům. Oficiálně však byli „vyakčnění“ všichni ti, kteří nesouhlasili s nově nastupující totalitou. Uvedené čistky mířily především na vyučující, následná vlna prověrek prospěchu studentů si vyžádala oběti také z jejich řad. Z celkového počtu 2515 posluchačů bylo z dalšího studia vyloučeno 665 studentů (s. 150). Zvláště na místa učitelů povolával nový režim politicky spolehlivé pedagogy, kteří měli posílit vliv komunistické ideologie a poslušně vykonávat pokyny komunistické strany na školet. Reorganizací, která byla doprovázena zánikem akademickým svobod, politické činnosti a oblíbených majálesů na školet, prošlo i samotné studium. Tzv. zakladatelské období komunistického režimu stálo v letech 1950–1951 na pokraji zániku samostatné české techniky. Nejen že dle sovětského vzoru zanikly dosavadní ústavy a na jejich místě vznikly katedry, vysoké školy byly dle nově přijatého vysokoškolského zákona podřízeny státnímu

dohledu, ale v důsledku vyhrocené mezinárodněpolitické situace a s tím související militarizace společnosti rozhodl komunistický režim o založení Vojenské technické akademie v Brně, jejíž základ měla tvořit dosavadní Vysoká škola technická Dra Edvarda Beneše. Jak Pernes uvádí, o tomto kroku pravděpodobně rozhodlo nejužší komunistické vedení a učitelé a studenti neměli o této připravované likvidaci ani ponětí, a tak její zveřejnění vyvolalo paniku a rozklad.

Zdravý rozum a objektivní okolnosti však přece jen nakonec zvítězily a z nepřevedených studijních oborů nakonec vznikla Vysoká škola stavitelství, skládající se z Fakulty inženýrského stavitelství a z Fakulty architektury a pozemního stavitelství. Nově vzniklá vysoká škola začala oficiálně fungovat na podzim 1951. Pernes v dalším textu líčí problémy, které školu provázely – nedostatek vhodných prostor a také v nejasnost výuky. Jako nový začátek charakterizuje léta 1956–1957, kdy se podařilo opětovně nastartovat existenci samostatné technické vysoké školy s novým názvem Vysoké učení technické v Brně. Nestalo by se tak bez pohybu celé společnosti v roce 1956. Destalinizační proces zasáhl s plnou silou i Vysoké učení technické v Brně, ke zkvalitnění výuky i demokratizaci života školy však zásadním způsobem nakonec nepřispěl. Léta 1958–1962 jsou v textu označena za dobu budování nové školy, charakterizovanou nejen vznikem nových fakult (strojí a elektrotechnické), ale také novými prověrkami třídní a politické spolehlivosti v roce 1958. Ušetřena nebyla ani brněnská technika, bohužel však v důsledku torzovitosti dochovaných archivních materiálů nelze přesně říci, kolik měla na škole obětí. Oběti však nepřinesla pouze tato prověrka, mnohem větší škody v řadách pedagogů napáchal skandál tzv. vedlejší hospodářské činnosti některých učitelů na fakultě architektury. Pernes na několika stránkách velmi podrobně líčí jeho průběh a také neslavný konec celého případu, který provázal odchod několika pedagogů ze školy a následné finanční či trestní postihy. Jak autor dodává, celá tato velmi nechutná kauza by nebyla možná bez posvěcení nejvyšších orgánů KSČ, v pozadí pak fungovala osobní nevraživost a animozita, stejně jako nenaplněné ambice. Je možné označit následující léta 1963–1967 jako blýskání na lepší časy? Pernes tak činí s otazníkem a z jeho textu vyplývá, že je to tak právem. Na jedné straně docházelo téměř ve všech oblastech společenského života k jisté liberalizaci, která se pomalu přetavovala v nesmělou liberalizaci celého režimu, na straně druhé však režim potvrzoval svou roli potlačovatele všech opozičních názorů, jak se to například projevilo v průběhu a po skončení majálesu 1962. Strnulost režimu se dle Pernese projevila i v úsilí vedení techniky o postavení nové školy, která se táhla celými šedesátými lety a k jejíž realizaci došlo až v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let výstavbou areálu Pod Palackého vrchem. Politika KSČ v šedesátých letech se také nesla v požadavku sepětí studia s výrobou, což se projevilo v povinnosti studentů vykonat povinnou praxi v některém z průmyslových závodů či na stavbách.

Konec šedesátých let autor charakterizuje jako bouřlivá léta, která v průběhu tzv. Pražského jara byla spojena s mnoha nakonec nesplněnými očekáváními. Do svých funkcí se vraceli v minulosti postižení pedagogové, zatímco ti, kteří se zkompromitovali, byli nuceni odejít. Vrcholem celého procesu bylo vypracování „Akčního programu VUT v Brně“ na jaře 1968. Okupace Československa v srpnu 1968 však jeho projednávání přerušila, aby posléze vinou změněné politické situace upadl celý v zapomnění. Společnost i přes burcování studentů (říjnové a listopadové protestní demonstrace, okupační stávka) proti okupaci začala opět upadat do letargie. Školu zasáhla nová vlna čistek. Na druhou stranu však Pernes připomíná, že se i v této době podařilo dotáhnout do konce zřízení fakulty technologické v Gottwaldově, k jejímuž otevření došlo v říjnu 1969.

Poslední kapitola se věnuje novodobé historii školy a líčí dvacetiletí mezi lety 1989–2009. Byla to doba hledání nových cest, na jehož začátku stála tzv. sameťová revoluce, do které se aktivně zapojili i studenti a také někteří pedagogové VUT v Brně – obnovení akademických svobod, rehabilitace postižených komunistickým režimem a jejich další pedagogická činnost na škole, vznik nových fakult (např. fakulty podnikatelské, založené v roce 1993), návrat zabraných budov (v první řadě historické budovy na ulici Veverčí v roce 1991) a dynamický rozvoj školy především v prvních letech 21. století, mezi které patří zapojení VUT v Brně do projektu CEITEC.

Závěrem? Jistě by se našla některá „pochybení“, jako např. nevyváženost některých kapitol či jejich přílišná stručnost (což bylo zřejmě dáno malým množstvím relevantního materiálu), chyby v některých poznámkách pod čarou a částečná nepromyšlenost a malá propracovanost medailonků některých významných osobností působících na technice, to jsou však jen více či méně „drobné“ vady na kráse, které nemohou zpochybňovat celkový příznivý dojem. Jirí Pernes pomocí mnoha informací z archivních fondů Archivu VUT V Brně a Národního archivu v Praze ve své rozsáhlé skice přinesl velmi zdařilý plastický obraz o dějinách a současnosti Vysokého učení technického v Brně. Autor tak učinil čtivě a dynamicky, byť i kriticky s množstvím citací archivních pramenů a zařazením velkého počtu většinou neznámých černobílých a barevných fotografií, výkresů a některých zajímavých dobových dokumentů. Přinesl množství dosud neznámých informací a navíc poopravil či uvedl na pravou míru některé doposud tradované omyly či ideologická klíše,² což považuji za největší přínos textu. Recenzovaná práce si jistě získá srdce nejednoho odborného či laického čtenáře

2 Pernes se svou prací vymezil především vůči některým informacím ve dvoudílné publikaci Otakara Fraňka, která vyšla za normalizace. Viz O. FRANĚK: *Dějiny Vysokého učení technického v Brně. I. Do roku 1945*. Brno 1969 a *Dějiny Vysokého učení technického v Brně. II. 1945–1975*. Brno 1975.

a to nejen z řad bývalých a současných posluchačů, zaměstnanců a pedagogů školy. Lze jen doufat a zároveň si i přát, že Vysoké učení v Brně, které ke knize připojilo obrazové, textové a dokumentárně filmové DVD, bude i v dalších desetiletích významným vědecko-výzkumným a výchovným střediskem, vzdělávajícím generace úspěšných absolventů.

RADEK SLABOTÍNSKÝ

KRONIKA

Body and Mind in the History of Medicine and Health. Utrecht, 1.–4. září 2011

Evropská společnost pro dějiny medicíny a zdraví (*European Association of the History of Medicine and Health*, EAHMH) pořádá své konference v dvouletých intervalech.¹ Každá z nich má stanovenou hlavní téma a přihlášené referáty jsou podrobeny přísnému výběru ve vědeckém výboru společnosti, aby tématická sevřenost byla zachována. Letošní téma „tělo a mysl“ bylo zvoleno ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je stále trvající zájem o dějiny těla. Dějiny těla (*body history*, *Körpergeschichte*) patří v posledních dvou desetiletích k mainstreamu nejen „nových“ dějin medicíny,² ale hlásí se k nim i historikové a historičky z ostatních oblastí historiografie. Dějiny těla jsou v poslední době významně zastoupeny i v české historiografii, jak

svědčí například skutečnost, že příslušná sekce byla zařazena do programu letošního X. sjezdu českých historiků pod názvem Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie.³ Druhým důvodem volby letošního tématu a jeho rozšíření na dějiny těla a mysli bylo místo konání, tedy nizozemský Utrecht. Ten je spojen s odkazem Reného Descarta, předního evropského myslitele 17. století, od jehož učení se odvíjí moderní zkoumání dichotomie, vztahů a vzájemného působení těla a mysli (duše atd.). Vedlejším tématem, které by se mělo objevovat pravidelně i na dalších konferencích EAHMH, byla letos výuka dějin medicíny na vysokých školách.

Oběma tématům byl přizpůsoben výběr hlavních řečníků i organizace jednotlivých sekcí. Být na všech sekcích není ve fyzických či spíše časoprostorových možnostech jedince; sekcí totiž probíhalo paralelně až šest najednou. Následující pohled na konferenci je tedy nutně jen výběrový, daný preferencemi

¹ <http://www.eahmh.net/>

² Wolfgang U. Eckart JÜTTE – Robert JÜTTE: *Medizingeschichte. Eine Einführung*. Köln – Weimar – Wien 2007, s. 204–218.

³ http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/volne/program-dejiny_tela.pdf

jednoho účastníka. Vedle základní informace o obou tématech (kromě osobní účasti na některých sekcích je zpráva založena i na pečlivě editovaném sborníku abstrakt) je zaměřen také na některé aspekty organizace oboru dějin medicíny v evropském měřítku.

Již jeden ze slavnostních projevů na úvodní recepci v historickém senátním sále utrechtské univerzity (založena 1636) přinesl podstatnou informaci o pozoruhodné instituci zabývající se dějinami vědy. Profesor Wijnard Mijnhardt představil Descartovo centrum pro dějiny a filozofii věd (*Descartes Centre for the History and Philosophy of the Sciences and Humanities*) utrechtské univerzity.⁴ Toto centrum je zvláštním útvarem, jehož ředitel je jediným kmenovým zaměstnancem. Bylo založeno roku 2007 a od té doby koordinuje výzkum a výuku v oboru dějin a filozofie všech oborů a disciplín v Utrechtu pěstovaných. Na akademickém provozu centra se tak podílejí zaměstnanci všech fakult univerzity. Slovo „všech“ zdůrazňuje jak publikované materiály centra, tak ředitel Mijnhardt ve své řeči. Skutečnost bude nepochybně méně komplexní, i když i tak úctyhodná.

Další z úvodních řečí přinesla zásadní informace o jiném aspektu organizace v oboru dějin medicíny, o mezinárodní spolupráci. Úřadující předseda EAHMH a hostitel její letošní konference Frank Huisman (Univerzita Utrecht) shrnul ve svém bilančním projevu činnost vědeckého výboru společnosti v uplynulém dvouletém období. Členem této společnosti a pravidelným účastníkem jejích konferencí jsem již od roku 2000, vnitřním pozorovatelem aktivit jejího výboru

čtyři roky. Proto mohu posoudit, že aktivity společnosti v posledním dvouletém období patří k nejvýznamnějším. Zejména zásluhou předsedy F. Huismana, místopředsedy Fernanda Salmóna (Univerzita Santander, Španělsko) a tajemnice Alex Mold (London School of Hygiene and Tropical Medicine) se podařilo udržet a prohloubit spolupráci EAHMH s jedním z nejvýznamnějších časopisů v našem oboru – *Medical History*.⁵ Přes administrativní a finanční problémy kolem vydávání zůstává oficiálním periodikem EAHMH. To znamená kromě jiného, že členové vědecké rady EAHMH mají své zastoupení v redakční radě časopisu, který bude do budoucna poskytován členům společnosti s výraznou slevou. Novinkou v působení EAHMH je její spolupráce s prestižním belgickým nakladatelstvím vědecké literatury *Brepols*.⁶ Jeho ediční plány budou nadále otevřeny vydávání historicko-medicínské literatury na návrh speciální ediční rady, která vznikne rovněž v rámci vědecké rady EAHMH. Členové společnosti byli proto během konference a následně na jejích webových stránkách vyzváni, aby nabízeli své rukopisy (přednostně v angličtině, uvažuje se též o němčině, francouzštině a španělštině). Na letošní konferenci byly poprvé realizovány také dvě další novinky, ceny udělované společností ve spolupráci s dalšími institucemi a sponzory (Dutch Stichting Historia Medicinae; Robert Bosch Stiftung, Stuttgart). První z nich je cena za nejlepší publikaci v oboru dějin medicíny, druhou Studentská cena Pietera van Foreesta za

⁴ www.uu.nl/descartescentre

⁵ http://www.ucl.ac.uk/histmed/publications/med_hist

⁶ <http://www.brepols.net/Pages/Home.aspx>

nejlepší prezentaci na konferenci.⁷ Historicky první nositelkou ceny za nejlepší monografii se stala prof. Ilana Löwy (Paříž) za knihu *Preventive Strikes: Women, Precancer, and Prophylactic Surgery* (Baltimore 2010), cenu za referát *Medical Models of Leprosy, Policies and „the Leper Mind“* si odnesl Magnus Vollset (Univerzita Bergen, Norsko).

Hlavní téma otevřel v plenárním zasedání referát prof. H. Floris Cohena (Univerzita Utrecht) o roli přírodní filozofie René Descarta a některých jeho současníků, kteří společně určovali směr vědecké revoluce 17. století (*Body and Mind: Descartes' Opening Gambit*). Dualismu těla a mysli byl věnován ještě jeden hlavní referát v plenární sekci – *Stories about Dualism: on the Historiography of Mind and Body* prof. Rogera Smithe (Univerzita Lancaster). Další z hlavních referátů (*Bodies in Practices: On Contrasts in Time and Space*) byl zaměřen na reprezentaci těla, jeho součástí (orgánů, tkání) a problémů (poruch, nemocí) prostřednictvím praktik (diagnostických i terapeutických), které do těla zasahují. Tento přístup zkoumání reality, který autorka referátu prof. Annemarie Mol (Univerzita Amsterdam) označuje vlastním neologismem *praxiography*, byl aplikován i v některých dalších prezentacích jejích nizozemských kolegů.

Kromě referátů o výuce dějin medicíny a studentských prezentací (viz dále) jsem měl příležitost soustavně se věnovat tělu a mysli především v sekci o infanticidii

a soudním lékařství v Evropě 18. až 19. století. Šlo o tématicky velice sevřenou sekci. V odpřednášených referátech se autorky zaměřily na problematiku ve třech oblastech Evropy: v Anglii (K. D. Watson, Oxford Brooks University), v Norsku (A. Schiřtz, Univerzita Bergen) a v Nizozemí (W. Ruberg, Univerzita Utrecht). Všechny tři v různé míře sledovaly v první řadě rostoucí význam role lékařů jako expertů v soudních přelíceních při obvinění z infanticidia a s tím související proces profesionalizace soudního lékařství (velmi zřetelná souvislost v Anglii a Norsku; oproti tomu výrazně opožděná profesionalizace soudního lékařství v Nizozemí přes víceméně stejnou pozici lékařů při posuzování žen obviněných z infanticidia). Druhým výrazným rysem všech tří referátů byl důraz na otázku, nakolik lékaři vycházeli ve svých expertizách z pozorování těl novorozenců, těl matek a později i jejich duševních pohnutek. Velká role zkoumání duševního stavu matek (mj. puerperální psychóza) byla patrná v anglickém a norském případě, méně v nizozemském. Dodejme, že infanticidium na přelomu 18. a 19. století má své důkladné a vynikající zpracování i v české literatuře, a to v obou kontextech (profesionalizace medicíny; zkoumání těl dětí i duševní přičetnosti obviněných matek).⁸

Různá témata a přístupy k dějinám těla a mysli bylo možné sledovat rovněž ve dvou studentských sekcích. Dva z referátů byly věnovány problematice sexuálního vývoje jedince (predčasná a opožděná puberta; klimakterium), tři psychologické problematice, jeden (vítězný) medicínským

⁷ Statut obou cen na http://www.eahmh.net/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=62 Pieter van Forrest (1521–1597), zvaný nizozemský Hipocrates, byl slavný renesanční lékař. http://en.wikipedia.org/wiki/Petrus_Forestus

⁸ Daniela TINKOVÁ: *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha, 2004, kap. Předcházet či trestat?, s. 310–356.

konceptům lepry na přelomu 19. a 20. století a jeden současnému vývoji hospiců a paliativní péče. O náplni dalších sekcí napoví alespoň parafráze jejich názvů: definice těla a mysli; strach, riziko a nemocné tělo; modely, typy, plány; přístupy k mysli; koloniální těla a mysli; tělo v klinické a teoretické výuce; mravy, mysl a psychiatrické léčebny; tělo a mysl v antické medicíně; tělo ve službách národa; autorita, aktivismus a britská medicína 1960–1980; tradice renesanční *medicinae mentis*; psychologie, duševní zdraví a imunitní systém; vztahy těla a mysli při konstrukci institucí veřejného zdravotnictví; postoje k lepře; viktoriánská medicína; tělo umělecké; tělo v Irsku; ženské tělo; brazilské zdravotnictví; reprodukce těla; puberta; tělo a mysl pacientů; porodnictví; politika těla; objektivizace těla; duch a ego; mozek a bolest; vyjádření tělem; mysl bez duše a oduševnělé tělo.

Výuce dějin medicíny byly věnovány dvě sekce a jeden hlavní referát. Referáty ukázaly, v čem jsou si jednotlivé národní modely výuky dějinám medicíny podobné a v čem odlišné. Hlavními otázkami bylo proč a jak jim učit, vedlejšími pak koho a kým. Ve všech představených případech šlo o představení dějin medicíny studentům lékařských škol. Německý model reprezentoval H. Fangerau (Univerzita Ulm). Všechny lékařské fakulty v Německu mají své ústavy pro dějiny medicíny, které nabízejí velkou škálu převážně volitelných přednášek, základní přehled je ovšem povinný pro všechny. V čele ústavů obvykle stojí profesori se vzděláním jak lékařským, tak v historii nebo v jiné z humanitních věd. Otázku proč učit dějinám medicíny tak mají v Německu vyřešenu, Fangerau se proto soustředil na otázku jak. F. Huisman představil situaci v Univerzitním lékař-

ském centru v Utrechtu.⁹ Studenty medicíny zde učí historik v rámci povinného interdisciplinárního kurzu humanitních a společenských věd (kromě historie například etika, lékařská sociologie, filozofie atd.). Volitelné kurzy dějin medicíny jsou naproti tomu obvyklé na představených lékařských školách ve Francii nebo Velké Británii, kde učí jak historikové vzděláním, tak v historických metodách poučení lékaři. Autorka jednoho z hlavních referátů, prof. Jacalyn Duffin (Queen's University, Kanada) nazvala svůj sympaticky emocionální projev *Infiltrating the Medical Curriculum: Triumphs and Disasters*. Infiltrací je míněno zařazení informací o dějinách medicíny do víceméně všech vyučovaných lékařských předmětů, vždy po jedné hodině. Slibné výsledky výuky dějin medicíny na jednotlivých školách bylo možné posoudit mimo jiné během zmíněných studentských přednášek.

Závěr konference byl spojen mj. s volbou nového výboru společnosti, v čele s novou prezidentkou Laurindou Abreu (Univerzita Évora, Portugalsko). Příští konferenci tak bude v roce 2013 hostit Portugalsko, pravděpodobně s hlavním tématem o katastrofách a medicíně.

PETR SVOBODNÝ

⁹ Univerzitní lékařské centrum (*University Medical Center Utrecht*) je instituce integrující původní lékařskou fakultu a klinické nemocnice, tedy výuku, výzkum i zdravotní péči, podobně jako rakouské lékařské univerzity vzniklé vydělením lékařských fakult univerzit a jejich spojením s klinickými nemocnicemi.

Mezinárodní konference o dějinách chemie

Ve dnech 12.–14. září 2011 se konala v německém Rostocku konference odborné skupiny historie chemie Společnosti německých chemiků. Probíhala na rostocké univerzitě (třetí nejstarší německé), v jejím chemickém ústavu. Ježto se konference zúčastnili nejen němečtí historici chemie, ale též odborníci z České republiky a z Polska, lze ji uvést jako konferenci s mezinárodní účastí. Odeznělo tu 18 třiceti- až šedesátiminutových přednášek. Hlavní téma organizátoři setkání nestanovili, takže šlo o pestrý program.

Do čínské starověku (16.–11. století př. Kr.) se posluchači přenesli při přednášce K. Herrmanna z Berlína, který přednášel o přípravě a používání slitin mědi ve staré Číně. Archeologové našli odlévané bronzové nádoby mnohdy umělecky zdobené, k čemuž musely existovat složité formy. Bronz našel v Číně uplatnění pro předměty náboženského charakteru, ve zbraních, špercích, náradí a pro předměty denní potřeby. Z měděných slitin mosaz sloužila jako materiál pro mince, jejichž chemické složení a tvar se ani po 2 500 letech příliš nezměnily. Specialitou staré Číny byl paktong, slitina mědi s niklem. Zachovaly se záznamy o získávání a výrobě různých slitin. Ty byly porovnány se současnými chemickými analýzami a byla nalezena dobrá shoda.

O tom, jak přišla na svět počátkem 18. století berlínská modř, referoval A. Kraft z Eichwalde. Popsal etapy přípravy tohoto důležitého barviva v letech 1706–1726, totiž náhodnou přípravu, později silně zatajovanou výrobu a posléze podrobný a zveřejněný výrobní postup. W. Hübner z Berlína nazval svůj příspěvek

Achardovy slitiny – promeškaná šance. V Pruské akademii věd byl ředitelem fyzikální třídy koncem 18. století F. C. Achard, který uveřejnil r. 1788 svůj výzkum se slitinami v knize, která v příštích letech zapadla. Achard připravil z 10 kovů 894 slitin, které testoval. Mezi nimi byla i vhodná slitina mědi a cínu pro zrcadlo Herschelova zrcadlového teleskopu o průměru 122 cm. Výborná práce Acharda byla znovu objevena až ve 20. století. Přednáška L. Kuhnerta z Berlína se týkala německého chemika F. F. Rungeho (1794–1867), pracovníka ve fytochemii a zpracování dehtu z černého uhlí (izolace anilinu, fenolu, pyrrolu a jiných látek). Vypracoval se v barvářského chemika, připravoval též barvy pro malíře, mezi něž se také řadil. H. Gropp z heidelberské univerzity referoval o Juliu Ruskovi (1867–1949) a jeho pracích k historii alchymie. Ruska byl vystudovaný přírodovědec a orientalista, od 20. let pracoval v Ústavu dějin přírodních věd v Heidelbergu. Napsal téměř 200 článků, mezi nimi i z oboru chemie a alchymie (zejména arabské). A. Martin (Univerzita F. Schillera v Jeně) hovořil hlavně o financování jenské univerzity, tedy i chemických kateder, od r. 1778, na nichž působili známí němečtí chemici, např. Doebereiner (1780–1849) a další. O zařízení laboratoří se v 19. století zasloužili panující velkovévodové i velkovévodkyně Sofie. O tom, jak se změnila chemie na jenské univerzitě po roce 1991, přednášel P. Hallpap. Analyzoval několik aspektů změn, např. aktivity při přechodu ze staré sekce chemie na chemicko-geologickou fakultu, budování nového učitelského sboru, situaci s vědeckým dorostem, změny ve studiu chemie a plánování a realizaci zlepšení pracovních podmínek. Konstatoval, že přebudování chemie v Jeně je svojí rychlostí a dlouhodobými conse-

kvencemi historicky jedinečné. J. Jindra z pražského Kabinetu dějin vědy při Ústavu pro soudobé dějiny AVČR hovořil o německých fyzikálních chemících působících v letech 1882–1945 na německých vysokých školách v českých zemích (Německá univerzita v Praze a německé techniky v Praze a v Brně). Seznámil auditorium s obsahy přednášek, s disertacemi, vědeckou činností profesorů a docentů i jejich osudem po roce 1945, kdy všechny německé vysoké školy v Československu byly zrušeny. Jako příklad aplikované fyzikální chemie uvedl ústeckou zvonovou elektrolytickou výrobu chloru a alkalic- kých hydroxidů. Pro mnohé posluchače přednášky bylo sdělení Jindrovo novum, o existenci německých vysokých škol v Československu ani nevěděli, jak vyplynulo z dotazů a diskuse. Z Leverkusenu přivezl W. Scheinert svůj příspěvek o anilinu, od jehož první přípravy J. W. Weilerem uplynulo letos 150 let. Pojednal o jeho začlenění do barvářského průmyslu, o organických meziproduktech a o anorganických chemikáliích v chemických továrnách v Kolíně nad Rýnem a Uerdingen.

G. Lattermann z Bayreuthu referoval o triolinu, méně známé podlahovině 20. let na bázi nitrocelulosity, změkčovadla a plnidel (korek, piliny a křída) a minerálních barviv. Triolin neměl dlouhé trvání, byl nahrazen ve 30. letech novějšími podlahovinami. Zajímavostí je, že triolinem byly vybaveny Bauhausy v Dessau a ve Výmaru. Prvku chloru a jeho transportu od výrobce k uživatelům z historického hlediska (od r. 1935) se věnoval C. Christ z Kelkheimu. Ch. Poggemann ze Salzbergenu na Emži hovořil o matematické souvislosti mezi zákony stechiometrie, vyslovené r. 1792 J. B. Richterem (1762–1807), a zákonem o vzdálenosti planet. V centru

Richterovy stechiometrie je ontoteologie jako teologická vědecká teorie. Vlastní stechiometrické zákony odvodil Richter z geometrických řad. K.-D. Rökr (Garb- sen/D.) přednášel o hledání struktury organických sloučenin, totiž o adaptaci Laurentovy teorie Gmelinem v polovině 19. století. A. Laurent (1807–1853) věřil, že všechny organické sloučeniny jsou odvozeny od neutrálních uhlovodíkových jader, v nichž vodík může být nahrazen kyslíkem či chlorem. Tuto představu poněkud upravil Gmelin (1788–1853) v *Handbuch der Chemie*. O historii teorie humusu v zemědělství referoval K. D. Schwenke z Teltowa. Zmínil její počátky z konce 18. století a vývoj do poloviny 19. století, kdy do ní zasáhli známí chemici J. Liebig (1803–1873) J. Berzelius (1779–1848).

D. Braun z darmstadtského Deutsches Kunststoff-Institutu přednášel o dlouhé cestě výzkumu polymérních makromolekul před H. Staudingerem (1881–1965), který položil r. 1920 základy makromolekulární chemie. Pionýrem vysokomolekulární chemie byl M. Berthelot (1827–1907), který už znal polymerizaci, dalšími byli chemik S. Graham (1784–1851) a jeho následovníci. Ke Staudingerovým makromolekulám se došlo společným úsilím organických, koloidních, fyzikálních a technických chemiků v průběhu 19. století. I. A. ŠUKLOV, pracovník Leibnitzova ústavu pro katalýzu Universität Rostock, měl zajímavou přednášku o chemické numismatice s dvojím zaměřením. Zaprvé si všiml chemie a metalurgie mincí a zadruhé sledoval motivy mincí a medailí. Jako motiv vybral velké objevy v chemii a známé chemiky, které doložil bohatým obrazovým materiálem.

Poslední příspěvek byl od manželů Waclawkových z polské Opole o Marii

Curie-Sklodowské a o jejím příspěvku k radioaktivitě. Pro posluchače přednesená fakta nebyla novinkou, už proto, že M. Curie jako dvojnásobná nositelka Nobelovy ceny byla už mnohokrát pojednána a o jejím díle byla napsána řada knih. A. Schulz z Rostocku ve večerní veřejné přednášce (velká účast studentů) uvedl historii chemie v pokusech, které se mu téměř všechny podařily a byly efektní, provázené barevnými i zvukovými efekty. Sklidil velký potlesk.

Náměty přednášek byly – jak je zřejmé – velmi různorodé, účastníci konference se tedy mohli seznámit s řadou skutečností z historie evropské a asijské chemie. Pochopitelně po každé přednášce následovala diskuse. Na konferenci s asi 40 účastníky navazovala 8. mezinárodní konference pořádaná Working Party on History of Chemistry EuChemS, jíž jsem se nezúčastnil. Zprávu o ní může podat doc. S. Štrbáňová.

JIŘÍ JINDRA

40. mezinárodní kongres pro dějiny farmacie

Ve dnech 14. až 17. září 2011 se v Berlíně konal 40. mezinárodní kongres pro dějiny farmacie na téma Farmacie a kniha. Kongres pořádaly Mezinárodní společnost pro dějiny farmacie ve spolupráci s Německou společností pro dějiny farmacie za účasti 300 odborníků ze všech kontinentů; Česká republika vyslala 5 účastníků.

Zahájení kongresu předcházelo zasedání rozšířeného výkonného výboru Mezinárodní společnosti pro dějiny farmacie (ISHP) spojené s volbou nového předsednictva. Novou prezidentkou ISHP

se stala Prof. Dr. Christa Kletter z Rakouska, víceprezidenty byli zvoleni Prof. Dr. Poul Kruse (Dánsko), Charles Libert (Belgie) a Dr. Bruno Bonnemain (Francie). Post pokladníka zůstal bez změny, i nadále bude veden Dr. Larissou Leibrock-Plehn z Německa. Generálním tajemníkem byl zvolen Dr. Axel Helmstädter z Německa, dalšími členy výboru je stali Prof. Dr. Gregory Higby (USA) a Dr. Szabolcz Dobson (Maďarsko). Samotný kongres byl zahájen v podvečer 14. 9. 2011 přednáškou *Apotheker als Buchautoren* prof. Dr. Christoph Friedricha z Německa. Slavnostní zahájení pokračovalo večerní plavbou po řece Spréve spojené s recepcí.

Vlastní odborný program začal ve čtvrtek 15. 9. 2011. Dopolední program zahájila PD Dr. Sabine Anagnostou z Německa svojí přednáškou *Pharmakobotanische Literatur – Medium des phytotherapeutischen Wissenstransfers gestern und heute*. V tomto bloku se představil i první zástupce České republiky, Mgr. Jan Babica z Českého farmaceutického muzea v Kuku příspěvkem *Mag. Pharm. Adolf Vomáčka (1856–1919): A Pharmacy Textbook Writer*, jehož autory jsou Mgr. Jan Babica a Doc. RNDr. PhMr. Václav Rusek, CSc. Příspěvek přilákal četné publikum a byl následován zajímavou diskusí. Odpolední zasedání otevřel Prof. Dr. François Ledermann (Švýcarsko) příspěvkem *Von den städtischen Pharmakopöen zum Europäischen Arzneibuch*. Odborný program pokračoval i ve večerních hodinách v rámci slavnostního setkání ve Französische Friedrichstadtkirche přednáškou prof. Dr. Wolf-Dieter Müller-Jahncke z Německa *Die Pharmazie in der schönen Literatur*.

Pátek 16. 9. 2011 byl významným dnem pro značnou část české výpravy. Po úvodní přednášce PD Dr. Axela Helmstädtera

z hostitelské země, věnované problematice farmaceutického vzdělání (Hand- und Lehrbücher in der Pharmazie), následovala diskuse nad vystavenými postery. Českou republiku reprezentovaly hned tři práce: *Study Literature for Social Pharmacy, Pharmacy Practice and related Disciplines issued by the Czechoslovak Faculties of Pharmacy (1952–1993)* autorů PharmDr. Tünde Ambrus PhD a Doc. RNDr. Josefa Koláře, CSc., z FAF VFU Brno. Druhou prací byl poster *Arzneimittel für Rudolph II.* autorů RNDr. PhMr. Pavla Drábka a PharmDr. Martiny Lisé, Ph.D. z Nemocniční lékárny Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Konečně téma *Kolin Prescription Book* zpracovaly PharmDr. MVDr. Vilma Vranová z FAF VFU v Brně a PharmDr. Martina Lisá, Ph.D. z Nemocniční lékárny Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Celkem zde bylo prezentováno 54 posterů. Odpolední sekci zahájila přednáška *Trading Zones of Knowledge: Pharmacy in the Physician's Library* (B. Wahrig).

Sobotní jednání otevřela U. Meyer přednáškou *Literatur aus der pharmazeutischen Industrie* a v tomto duchu se nesly i ostatní příspěvky. V této sekci zazněla i přednáška *Bayer promotional activities in the Czechoslovak Republic and the Republic of Lithuania in 1918–1940* Vilmy Vranové, Assoc. Professor Dr. Vilmy Gudienė z Muzea dějin medicíny a farmacie v Kaunasu a doc. RNDr. PhMr. Václava Ruska, CSc. z Českého farmaceutického muzea v Kuksu. Druhou část dopoledního programu vyplnila panelová diskuse na téma *Vědecká literatura a nová média*.

Na kongresu zaznělo celkem 93 přednášek, jednání probíhala ve třech sekcích. Jednání bylo zakončeno závěrečným ceremoniálem a všichni účastníci se mohou těšit na další, již 41. kongres, který se bude konat v roce 2013 v Paříži.

VILMA VRANOVÁ

ZPRÁVY Z LITERATURY

Emilie Těšínská: Dějiny jaderných oborů v českých zemích (Československu). Data a dokumenty (1896–1945). Praha, ÚSD AV ČR, 2010, 578 s. ISBN 978-80-7285-122-5.

V monografii je zpracována první etapa příslušného grantového projektu, tj. od roku 1896 až po skončení druhé světové války. Druhou projektovanou etapu uzavírá

vedení do provozu naší první jaderné elektrárny v Jaslovských Bohunicích v roce 1972.

Po krátkém úvodu (11 s.) následuje vlastní obsažné zpracování tématu v podobě tří hlavních kapitol. První z nich, „Chronologie vybraných dat“ (147 s.), po krátké zmínce let 1849–1871 uvádí zásadní objev konce 19. století, tj. záření paprsků X W. C. Röntgenem (8.–9. listopad 1895). Od tohoto data je rok po roku

popisován vývoj základního vědeckého poznání a technického rozvoje v našich zemích i v zahraničí. Líčení této části historie končí 24. říjnem 1945. V uvedeném rozsahu stran kapitola doplňuje 12 datových příloh (23 s.) ve formě tabulek, grafů, sumarizujících přehledů apod. Druhá kapitola, „Výběrová bibliografie“, (95 s.) představuje soubor přes 600 vybraných odborných publikací z domácích i zahraničních časopisů a dalších pramenů. Uspořádání je chronologické, a to taktéž v kompletním sledu let 1896–1945. Výklady u jednotlivých citací jsou podle tématu různě obsáhlé. Ve třetí, nejobsáhlejší kapitole – „Dokumenty a komentáře“ (272 s.) – autorka předkládá 67 očíslovaných textů. Každou z těchto položek tvoří základní dokument v původním jazyce: v češtině 38×, v němčině 17×, ve francouzštině a angličtině 6×. Cizojazyčné jsou přeloženy do češtiny, s výjimkou tří obsáhlých textů v angličtině. Každý dokument autorka uzavírá – podle tématu – různě rozsáhlým kompetentním komentářem. Téměř třísetstránkový oddíl knihy je zpestřen 41 obrazovými dokumenty, většinou fotografiemi význačných osobností. Analyzovaná témata dále přibližuje 27 kopií originálních textů. Jde o odborné publikace, úřední hlášení, žádosti různého druhu, osvědčení, osobní dopisy apod. Jmenný rejstřík v závěru knihy obsahuje přes 220 jmen. Vydaná kniha představuje pro zájemce významný, pečlivě vypracovaný pramen k historickému vývoji obsáhlého oboru. Právem mohou očekávat zpracování další projektované etapy.

V. BEK

Annamária Jankó – Bronislava Porubská: Vojenské mapovanie na Slovensku 1769–1883.

Bratislava, Pamiatkový úrad Slovenskej republiky 2010, 144 s. ISBN 978-80-89175-45-1

V úvodu publikace je uveden průběh, použité prostředky a hodnocení I., II. a III. vojenského mapování (VM), která se uskutečnila na Slovensku, s podrobnými popisy, klady mapových listů, vysvětlivkami a použitými značkovými klíči s připojením barevných ukázek vybraných listů I. a II. mapování a černobílých listů z III. vojenského mapování. Jsou připojeny také základní informace o tzv. IV. a V. vojenském mapování, o jejich průběhu a výsledcích.

Publikace má výraznou estetickou hodnotu, je doporučena pro studium kartografického obsahu VM a současně

také geografie tehdejší krajiny. Pro zpracování publikace byly mapy poskytnuty v letech 2004–2005 Vojenským historickým ústavem a muzeem v Budapešti (Hadtörténeti Intézet és Muzeum). Přiloženo je CD s hlavními texty a reprodukcemi vybraných map. Objednat ji lze na adrese Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, Cesta na Červený most 6 (archív: e-mail: archiv@pamiatky.gov.sk, vedoucí archivu PhDr. Viera Plávková, e-mail: viera.plavkova@pamiatky.gov.sk).

D. DUŠÁTKO

Jiří Prášek: Nemocnice v Písku stoletá. Písek, Nemocnice Písek, 2011, 176 s. ISBN 978-80-260-0434-9.

Velkoformátová publikace o 176 stranách na kvalitním papíře, bohatě vybavená množstvím fotografií z archivu autora, z archivu nemocnice i ze soukromých sbírek, imponuje už na první pohled bohatstvím fotodokumentace. Obrazem jsou přiblíženy nejen s dějinami nemocnice spjaté osobnosti a stavby, ale také dobové dokumenty, které vypovídají o proměnách zdravotní péče písemnou formou oběžníků, nařízení, soupisů obvodů, zdravotnického personálu a jeho odměn, jídelníků pacientů, suplik, plánů a projektů, nástrojů a zařízení atd. Už tato grafická výbava nejenže přitahuje pozornost čtenáře, ale má i velkou vypovídací hodnotu; obsahuje informace, které jindy musí zájemce vyhledávat v badatelných archívech a knihoven.

Neméně informativní a zajímavý je psaný text. Autor za pomoci pracovníků okresního archivu v Písku, Prácheňského muzea a bývalých i současných pracovníků nemocnice přichystal ke stoletému výročí nemocnice historické pojednání, které se neomezuje na přehled dějin jednoho ústavu, ale bere v potaz společenské dobové události, v jejichž kontextu nemocnice vznikla a existovala. Podstatnou pozornost věnuje každodennímu životu v nemocnici i za jejími zdmi, detailům, které obraz dějin jednoho místa oživují a přibližují v jeho barvitosti. Jiří Prášek ukazuje, jak může být fundované historické pojednání i zábavné, aniž se ztrácí v popisnosti. Z pohledu historika je nevýhodou, že zřejmě kvůli zaměření knihy na laického čtenáře není text vybaven poznámkovým aparátem, na závěr je však uveden soupis pramenů a literatury, který v případě potřeby může nepochybně pomoci při dohledání údajů.

Druhá polovina knihy je sestavena ze vzpomínek a komentářů několika desítek primářů a lékařů v jednotlivých odděleních i na dobu, kterou s nemocnicí prožili. Někdy jde o několik odstavců, jindy o několikastránkový text, ale přesto si kniha zachovává živost a soudržnost, také díky systematickým přehledům a opět obrazovému materiálu, který vzpomínky promyšleně rámcuje.

Neobyčejně zpracované sepětí obrazu s textem je vedle přínosu k dějinám nemocničního ústavnictví další silnou stránkou této pozoruhodné publikace.

HANA MÁŠOVÁ